

Prof. Dr. Emel Tümbay (1941–2025): Türkiye’de Tıbbi Mikolojinin Bir Öncüsü

Prof. Emel Tümbay (1941–2025): A Pioneer of Medical Mycology in Türkiye

Ramazan İnci¹ 

¹Tıbbi Mikoloji Derneği, İzmir, Türkiye

Eylül ayında bir gün telefonum çaldı. Arayan kıymetli meslektaşım, KLİMİK Dergisi baş editörü ve Türk Tabipler Birliği Başkanı Prof. Dr. Alpay Azap’tı. Sevgili Alpay’ın benden isteği Prof. Dr. Emel Tümbay hakkında bir anma yazıydı. Alpay’la konuşmamızda “Ne yazayım, ne anlatayım ben şimdi?” sorusu gündeme geldi elbette. Alpay, “seni anlıyorum!” dedi ve ekledi: “Emel Hoca için ne yazsak hep eksik kalır”! Sevgili Alpay’ın teşvikiyle hususi bir ivedilikle yazı için çalışmaya başladım. Kafamı ne kadar toparlamaya çalışsam da epeyce bir zaman tek bir satır yazamadım. Emel Hoca’mız hakkında yazmak, hele onun “Ramo”su olarak yazmak hayatın doğal akışına uyan bir eylem değildi benim için. Başlarken yazmaya karşı koyacak gerekçeleri aradım adeta. Bu belirsizlik, yazmanın kendisinden çok, taşıdığı duygusal yükün ağırlığından kaynaklanıyordu.



Resim 1. Prof. Dr. Emel Tümbay (1941–2025)

Emel Hoca benim için adeta bir roman kahramanıdır. Eğer o gerçekten bir romanın hayali karakteri olsaydı, neyin hayali olurdu? Olağanüstü başarıların ve sıra dışı bir hayatın kahramanı muhtemelen. Bu anlatıda, mesleki bir birliktelik ve kişisel

Cite this article as: İnci R. [Prof. Emel Tümbay (1941–2025): A pioneer of medical mycology in Türkiye]. Klimik Derg. 2025;38(4):254–7. Turkish. **Sorumlu Yazar** / Correspondence: Ramazan İnci, **E-posta** / E-mail: dr.ramazan.inci@gmail.com, **Geliş** / Received: 23 Aralık / December 2025, **Kabul** / Accepted: 25 Aralık / December 2025, **Yayın Tarihi** / **Published Date**: 29 Aralık / December 2025, **DOI**: 10.36519/kd.2025.5472



Resim 2. Pamuk ve Zımzım ile (2019)

tanıklık eşliğinde Türkiye’de tıbbi mikolojinin gelişim süreci içinde, kanlı canlı Emel Hoca’yı neredeyse bir edebi karaktere dönüştürerek anlatmaya çalıştım. Olağanüstü bir hayal gibi görünse de, bu hayat yaşandı.

Olağanüstü başarılar ve sıra dışı bir hayat söz konusu olduğunda yazmak zordur. Bu yazıyı kaleme alırken Jean-Paul Sartre’in *Varlık ve Hiçlik* adlı eserinde yer alan şu sözler bu güçlüğü kavramama yardımcı oldu: “Varlık mevcudiyet olarak tanımlanamaz çünkü mevcut olmama hali de varlığı ifşa eder; yani olmamak da var olmanın bir halidir. Yani nesnenin varlığı yokluğu da kapsar (birdir). Hiçlik bu yüzden varlığa musallattır: Varlık hiçliğe ihtiyaç duymadan kavranabilir gibi görünse de dışında değil; varlığın kalbindedir. Varlığımızdaki bu hiçlik sonsuz olasılıkları mümkün kılar.”

Belki de hayatta kalmak, yalnızca geçmişi bilmekle değil, o geçmişten hareketle bir gelecek hayal edebilmekle mümkündür. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman* adlı eserinde insan-gerçekliğinin varlığını “ölüme doğru-varlık” olarak tanımlar; insan için bu kaçınılmaz bir varoluş yoludur. Son ana kadar bilinçli bir farkındalık içinde yaşayan Emel Hocam, hastaneye yattığı ve yoğun bakımlara girip çıktığı zor dönemlerden sonra bile “ölümden korkmadığını” söyleyebilen bir insandı.

EMEL TÜMBAY’IN MİRASI

Emel Hocam ile tanışmamız 1979 yılına dayanır. Esasen eşim Sevinç’in çok sevdiği hocasıydı. Sevinç’le hayatlarımız kesişmeseydi belki de Emel Hoca’yı hiç tanımamış olacaktım. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi yönetimi, 1978 yılında 5. sınıf öğrencilerini yıl sonunda Doğu’ya bir ziyaret gezisine çıkarmıştı; amaç Türkiye’nin sağlık sistemini yerinde görmek ve o dönemin sağlık ocaklarının işleyişi hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamaktı. Öğretim üyesi olarak o dönem doçent olan Emel Hoca o gezinin sorumluluğunu üstlenmişti. Gezinin fotoğraflarına göz atarken Doğu ve Güneydoğu’nun karış karış ziyaret edildiğini, Hakkari’ye kadar gidildiğini gördüm. Bu gezi bile tek başına Emel Hoca öğrencilerine gönülden bağlı ve meslektaşlarına dost, efsanevi bir hoca olduğunun kanıtı gibiydi.

Asistanlık dönemimde ve daha sonra hocanın derslerine hep katıldım. Derslerinde akılcı ve kalıcı metaforlar kullanır, doğrudan hayata ilişkin örnekler verirdi. Örneğin *Candida* derslerinde ezberlemesi zor olan adlandırmaları hep bir ağızdan tekrar ettirir, *Candida stellatoidea*’yı anla-

tırken gökteki yıldızlar metaforunu kullanırdı. Emel Hoca’nın “*Candida Emel*” olarak anıldığını da bu dersler sırasında öğrendim. Çünkü *Candida* türlerinin tomurcuklanmasını kız evlat hücre metaforuyla öylesine güzel betimlerdi ki, bu anlatım zihninizde kalıcı bir iz bırakırdı. Dermatofitleri anlatırken de yine akılda kalıcı metaforlardan yararlanırdı. *Microsporum canis*’i anlatırken köpeklerden söz eder, öğrencilerini dikkatli olmaları konusunda uyarırdı. Bu anlatımın kendi yaşamıyla bağını da bildirdik; terrier ve kaniş cinsi köpekleri olmuştur. Unutulmaz isimler koyardı köpeklerine. İlk göz ağrısı Pamuk adlı bembeyaz bir terrierdi. Ardından kaniş-terrier kırmızı, zeytin gözlü, simsiyah kıvrıkcık Zımzım geldi; tam anlamıyla bir can dostuydu. Kediler kapıda bekler, balkonda köpekler dolaşırdı. Onlar için özel mamalar hazırlar, derin dondurucuda öğünler halinde saklar, ihtiyaç oldukça çıkarırdı.

Mikoloji dersleri her zaman dolup taşardı. Ders aralarında öğrenciler kürsüye hücum eder, kendilerinde gözlemledikleri lezyonlar için ondan görüş alırlardı. Bir gün hocanın dersine gitmemiştim; laboratuvarı rutin çalışmalarımı yapıyordum. Dersten bir öğrenci laboratuvara gelip “Ramo beyi arıyorum” dedi. Bir lezyonundan örnek alınması için gelmişti bu öğrenci ve evet Emel Hoca bana hep “Ramo” derdi. Bugün bile pek çok kez “Emel Hoca’nın dersleri efsaneydi” sözünü duyarım. O, dönemin en çok tanınan hocalarından biriydi. Doğrusu şuna hep inanırım: Bir insanı diğerlerinden ayıran, ona verilenler değil, sahip olduklarından neleri var ettiği ve neler yaptığıdır.

MİKOLAJİN MİSYONERİ

“İnsan, kendi yaptığından (yapmakta olduğundan) başka bir şey değildir” der, Jean Paul-Sartre, *Varlık ve Hiçlik* adlı eserinde. Nobel ödüllü yazar Cengiz Aytmatov ise “Bir insan için en zor şey, her gün insan kalabilmektir” sözleriyle bu düşüncüyü başka bir yerden tamamlar. Emel Tümbay, bir insan ve bilim insanı olarak, aramızdan ayrılincaya kadar bu anlamda pek çok kişiye rol model olmuştur.

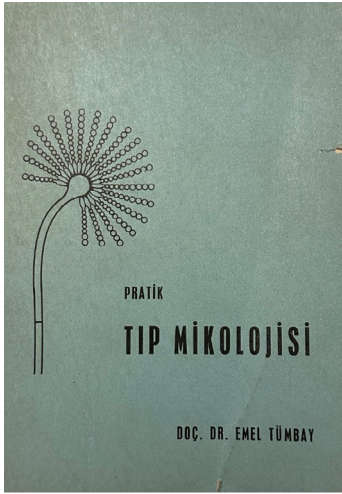
Çalışmak, onun için manevi bir beslenme kaynağıydı. Tatil nedir bilmezdi; düzenli bir tatil kaçamağı yaptığını hiç hatırlamıyorum. Daha çok “baykuş tipi” insan karakterine sahipti. Geceleri çalışmaktan yorulmazdı. Analitik düşünceye sahip, rasyonel, planlı ve mükemmeliyetçi kişiliği ağır basardı.

Benim bildiğim, o kadar çok ilke imza attı ki... Türk Klinik Mikrobiyoloji ve İnfeksiyon Hastalıkları Derneği (KLİMİK) ve Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti’nin ortak yıllık toplantılarında hep ön safta yer aldı. Ulusal ve uluslararası pek çok toplantıda düzenleyici olarak sorumluluk üstlendiğini çoğu meslektaşımız bilir. “Söz uçar, yazı kalır” anlayışıyla, bu toplantıların bildirilerinin ve sunumlarının kongre kitabı olarak basılmasını özellikle önemserdi.

Alanında Türkiye’de bir ilk olan ve Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti’nin resmî yayın organı olarak yayımlanan *İnfeksiyon Dergisi*, 1987 yılının Temmuz ayında yayın hayatına başladı. Dergi, adeta bir “İnfeksiyon Okulu” niteliğindedir. Yılda dört sayı olarak 23 yıl boyunca kesintisiz yayımlanan derginin editörlüğünü de Emel Hoca yaptı. Derginin bilimsel niteliğinin artırılması ve uluslararası indekslere girmesi için yoğun çaba gösterdi. Derginin yalnızca sınırlı sayıdaki cildi dijital ortama aktarılabilir. Daha sonra değişen yönetim tarafından *İnfeksiyon Dergisi*’nin yayın hayatı sonlandırıldı.

EMEL TÜMBAY İLE ÇALIŞMAK

Asistanlık sınavlarının kürsüler tarafından yapıldığı yıllardı. O dönem başka alanlar da aklımdan geçiyordu; ancak İntaniye Kürsüsü’ne girdim. Bu tercih, Emel Tümbay ile uzun soluklu bir ilişkinin de başlangıcı oldu. Asistanlık yılları hızla geçti; kürsüler ayrıldığında yoluma Mikrobiyoloji’de devam ettim.



Resim 3. *Pratik Tıp Mikolojisi*



Resim 4. *Tıbbi Mikoloji*

Emel Tümbay, Almanya'da Prof. Heinz P.R. Seeliger'in kürsüsünde edindiği bilgi ve deneyimle Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde modern bir Mikoloji laboratuvarı kurmuştu. Prof. Seeliger, Almanya'da kalması için kadro dahi sağlamıştı; ancak o, ülkesine olan sevgisi ve Mustafa Kemal Atatürk'e olan saygısı nedeniyle Türkiye'ye dönmeyi seçmişti. Almanya'dan kalan mavi Vosvosu, o dönemin bir hatırasıydı.

Daha sonraki yıllarda Prof. Seeliger birçok kez Türkiye'ye geldi; tam anlamıyla bir Türk dostuydu. Bu ziyaretler kapsamında ortak bilimsel toplantılar düzenlendi; *Listeria* konulu toplantı bunlardan birisiydi. Almanya'dan getirilen farklı mantar kökenleriyle Ege Üniversitesi'nde bir kültür koleksiyonu oluşturuldu. O yıllarda bu kültürleri düzenli olarak pasajlayarak canlı tutuyorduk.

Ben Emel Tümbay'ın ilk tez asistanıyım. Onunla çalışmanın en yoğun ve öğretici dönemlerinden biri bu süreçti. Tez konum "Yanık Yaralarında Mantarlar" idi. Küf ve mayalar dâhil her tür mantarla çalışıyorduk. O dö-



Resim 5. Uluslararası Klinik Mikoloji Master Class 2 Toplantısı: İnvaziv Fungal Hastalıkların Tanı ve Yönetimindeki Zorluklar (23-25 Kasım 2017)

nemde Türkçe mikoloji kaynakları yok denecek kadar azdı. Bu boşluğu, 1983'te yayımlanan *Pratik Tıp Mikoloji* kitabı doldurdu. Kitaptaki çizimlerin tamamı Emel Tümbay'a aitti; Türkçe tıp terminolojisinin özenle kullanılması eseri ayrıcalıklı kıldı.

Kitabın üniversite matbaasında basımı için başvurduğunda bu talebi çeşitli gerekçelerle reddedilmişti. Tüm maddi zorluklarına rağmen kitabı Bilgehan Basımevi'nde Cemal Usta'nın desteğiyle bastırıldı. Bilim üretiminde engelleri kabullenmeyen, sorumluluk alan bir karakteri vardı.

1980'li yıllar üniversiteler için zor dönemlerdi. Akademide baskının yoğun olduğu bu dönemde Emel Hoca'nın adının da bu listelerde olduğunu öğrendiğimde "nasıl olur" demiştim. O zaman cesaretin, korkusuzluk değil; korkuya rağmen doğru olanı yapabilmek olduğunu anladım. Bunun ötesinde doğruyu savunmayı ve bunu da özgüvenle yapabilmeyi öğrendim.

İnsan ilişkilerinde çok sıcaktı; herkesi kucaklayan, çok yönlü bir kişiliği vardı. Herkesin yeni yılını kutlar, odasının duvarları yeni yıl kartlarıyla dolardı. Ulusal bayramlar ve Tıp Bayramı da onun için çok önemliydi. Kurduğu dostluklar bakıydı. Çocukluk döneminden kalan ilişkileri vardı; eğitim ve akademik yaşamı boyunca edindiği dostluklarıyla birlikte geniş bir sosyal çevreye sahipti. Çevresindeki ihtiyaç sahibi herkese elinden gelen her türlü yardımı yapardı.

Mesleki iletişimde son derece yetkindi. Meslektaşlarına ve hastalarına bağlıydı. Ulusal ve uluslararası düzeyde kolaylıkla ilişki kurar, bilimsel iş birlikleri geliştirdi. Uzun yıllar boyunca zihninde olgunlaşan Tıbbi Mikoloji Derneği'ni, 2011 yılının sonunda birlikte kurduk. Böylece Türkiye, Avrupa Tıbbi Mikoloji Konfederasyonu (European Confederation of Medical Mycology, ECMM)'nda temsil edilmeye başlandı. Bu süreçte ülkemizde ileri düzey "Master Class" adı verilen eğitim toplantıları düzenlendi ve Balkan Mikoloji Topluluğu'nun kurulmasına katkıda bulunuldu.

Tıbbi Mikoloji Derneği yayını olarak basılan *Tıbbi Mikoloji* kitabı, asistan ve konunun uzmanları için temel bir başvuru kaynağı niteliği taşıyordu ve yayımlandıktan kısa bir süre sonra tükendi. Emel hoca kitabın yeniden basımı için son günlerine kadar çalıştı. Kitabın yeniden basılması onun vasiyeti gibiydi; bu isteğini, ilgili belgelerin bilgisayarında hangi dosyada yer aldığını özellikle belirterek dile getirmişti.

Öte yandan *Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları* bibliyografyası hazırlığı içindeydi. Akademik üretimin yalnızca özgün çalışmalarla sınırlı kalmaması gerektiğine inanarak bilimsel kitap çevirileri de yaptı. Irwin W. Sherman'ın *Dünyamızı Değiştiren On İki Hastalık* adlı eseri, bu anlayışın somut örneklerinden biri olarak geniş bir okur kitlesine ulaştı.

EMEKLİLİK VE KARABURUN GÜNLERİ

Emeklilik, Emel Tümbay için akademik hayattan çekilmek anlamına gelmedi. Gaziantep'ten Urfa, Diyarbakır, Elazığ ve Van'a; Edirne'den Çanakkale, Samsun, Kırıkkale'ye ve Kıbrıs'a kadar birçok okuldan lisans ve lisansüstü düzeyde mikoloji dersleri vermek üzere davet aldı. Bu çağrılara büyük bir sorumluluk duygusuyla, çoğu zaman kendi imkânlarıyla gitti. Bir yolculuk sırasında havaalanında düşerek kolunu kırmasına rağmen, alelacele yapılan bir alçıyla ders anlatma sözünü tutmak üzere yola devam ettiğine bizzat tanığım.

Sadece teorik değil, bölümden taşıdığımız mantar kültürleri ile uygulamalı dersler yapıyorduk; başka fakültelerden mikoloji rotasyonu için gelen asistanlar da bu sürece dâhil ediliyordu. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikoloji Bilim Dalı gerçek bir Mikoloji Okulu idi; Türkiye'de bu

alanın yaygınlaşmasında ve ilerlemesinde büyük rol oynadı. Emel Hoca bu anlamda tam bir mikoloji gönüllüsüydü.

Karaburun emeklilik yıllarında onun sığınağı oldu. İzmir'deki evine zorunlu kalmadıkça gelmez, dostlarını sık sık Karaburun'a davet ederdi. Doğum günlerinde—19 Ocak'ta—yaptığımız ziyaretlerde bizi her zaman özenle hazırlanmış sofralar karşılardı. Bir vejetaryendi; en sevdiği yemek mantıydı. Kutu kutu peynirli mantılar derin dondurucusunda eksik olmazdı. Şakşukayı ve her türlü salatayı da çok severdi. Kahvesi gece gündüz masasından eksik olmazdı. Bir de yemek üzerine keyif için bir sigara tellendirip, “hayatın tadını çıkarmaya çalışırdı.”

Cenaze törenine yurdun dört bir yanında gelen çok sayıda dostu ve meslektaşı katıldı. Katılamayanlar mesajları ile duygularını iletiler. Ne zaman mezarlığını ziyaret etsem “burada, bu dünyadaki görevini ve misyonunu hakkıyla tamamlamış bir insan yatıyor!” derim.

Emel Tümbay'ın aydınlığı, insanlığı ve dostluğu anlatılarak değil, ancak yaşanarak kavranabilirdi. Çok uzun olmasa da onunla birlikte çalışabilme mutluluğunu yaşadım. Ardında bıraktığı asıl miras, bilime sadakatle bağlı, sorumluluk alan ve dünyada kalıcı bir iz bırakmaya çalışan bir yaşamdır. Böyle insanların sayısı maalesef çok değil; Emel Hoca onlardan biriydi.

Bu dünyadan bir Emel Hoca geçti; bilgisiyle, emeğiyle ve insanlığıyla. Ama hep kalbimizde ve zihnimizde kalacak, *Varlık ve Hiçlik* ile... Onu çok özliyoruz.



Resim 6. Karaburun (16 Ocak 2023)